

МЕЙКО О. В.,

кандидат військових наук,
начальник

(Кінологічний навчальний центр
Державної прикордонної служби
України)

УДК 351:354:658.3:35:007

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3.24>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ РІШЕНЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ШТАТНИХ СТРУКТУР ПРИКОРДОННИХ ПІДРОЗДІЛІВ

У статті автором розкрито зміст проблеми реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у Державній прикордонній службі України. У вступі проаналізовано ступінь актуальності запропонованої проблеми для країни загалом і для прикордонного відомства зокрема.

Визначено мету представленої публікації та проаналізовано пошуково-бібліографічним методом наукові праці (статті, монографії, дисертації, навчальні посібники), присвячені питанням інформаційно-аналітичної діяльності. Аналіз показав переважання зарубіжної літератури, оскільки згаданий вид діяльності виник саме на Заході.

У викладі основного матеріалу розкрито сутність понять «інформаційно-аналітична діяльність», «процес прийняття рішень». Подано суттєві ознаки цих дефініцій. Сформульовано визначення інформаційно-аналітичної діяльності та прийняття рішень у прикордонній службі. Виділено основні аспекти інформаційно-аналітичної діяльності офіцерів-прикордонників: абстрактність (дотримання вимог форм мислення і законів правильного мислення: правильну побудову тверджень, правильне виведення висновків дедукції, індукції та аналогії, правильну побудову процедури добору аргументів до відповідного міркування); методологію (застосування методів і принципів гносеології – пізнавальної діяльності); інформативність (володіння знаннями теорії інформації, ігор, отримання й обробки інформаційних одиниць, передачу достовірної інформації тощо).

Представлено сутність прикордонного підрозділу та сучасні тенденції його формування. Розкрито механізм реалізації інформаційно-аналітичної діяльності при підготовці прийняття рішень щодо формування структур прикордонних підрозділів.

Проаналізовано основні результати проведеного наукового дослідження. Інтерпретовано висновки здійсненої роботи. Сформульовано напрями подальших досліджень у представленій проблематиці, присвячені питанням специфіки реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у прикордонному відомстві, визначенню шляхів удосконалення змісту цієї діяльності тощо.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, прикордонна служба, прикордонний підрозділ, структура, інформація, аналіз, формування.

Meiko O. V. Features of implementation of information and analytical activity in the preparation of decisions regarding the formation of organizational and staff structures

The article describes the content of the problem of realization of information and analytical activity in the State Border Service of Ukraine. The introduction analyses the degree of relevance of the proposed problem for the country as a whole and for the border agency in particular.

The purpose of the presented publication is determined and the scientific-bibliographic method (articles, monographs, dissertations, textbooks) devoted to the issues of information and analytical activity is analysed. The analysis showed the predominance of foreign literature, since the mentioned activity originated in the West.

The essence of the concepts of “information-analytical activity”, “decision-making process” is revealed in the presentation of the main material. Substantial features of these definitions are presented. The definition of information-analytical activity and decision-making in the border service is formulated. The main aspects of information and analytical activity of border guards are highlighted: abstractness (observance of the requirements of the forms of thinking and following the laws of right thinking: correct construction of statements, correct conclusion of deduction, induction and analogy, correct construction of the procedure for selecting arguments for appropriate reasoning); methodology (application of methods and principles of epistemology – cognitive activity); informative (knowledge of theory of information, games, receiving and processing information units, transfer of reliable information, etc.).

The essence of the border unit and the current tendencies of its formation are presented. The mechanism of realization of information-analytical activity in preparation of decision-making concerning formation of structures of border units is revealed.

The main results of the scientific research are analysed. The main conclusions of the work done have been interpreted. The directions of further perspective research in the presented problems are formulated, they are devoted to the issues of specificity of realization of information and analytical activity in the border department, determination of ways of improvement of the content of this activity, etc.

Key words: *information-analytical activity, Border Guard, border unit, structure, information, analysis, formation.*

Вступ. Низка професійних вимог до фахівця будь-якої сфери відображає потреби щодо змісту певних знань, відпрацювання умінь і навичок, а також раціональності їх мислення. Подане вище є підтвердженням модернізації освіти та тенденцій фахової підготовки майбутнього спеціаліста, що є актуальними нині. Зважаючи на комплекс проблем, які виникли перед сучасним суспільством, метод аналізу отримав статус універсального, тобто такого, що потрібен кожному фахівцю. Державна прикордонна служба України повинна враховувати усі сучасні тенденції щодо професійної діяльності та підготовки майбутніх фахівців, оскільки це виступає одним зі способів її модернізації на рівнях державного управління, політико-економічної культури тощо.

Розкриття у практиці теоретичних основ конкретної проблеми відбувається завдяки реалізації наукових досліджень [3]. Вивчення інформаційної бази, присвяченої проблемі інформаційної діяльності та аналітичного забезпечення системи державного управління, а також формуванню рівня відповідних інформаційних та аналітичних компетентностей, аналіз змісту інформаційно-аналітичної діяльності дали змогу визначити проблематику цього питання.

У представленій проблемі варто відзначити наукові праці (дисертації, монографії, статті й апробації) таких вчених, як А. Дегтяр [2], Р. Коваль [4], Ю. Мельничук [6], Л. Петренко [7], В. Ягупов [8] та ін.

Особливу цінність становлять джерела зарубіжних дослідників, оскільки західна наукова школа активно впроваджує раціонально-критичний метод задля оцінки процесу, явища або об'єкта (Т. Андерсен, Т. Бедфорд, К. Пол та ін. [9–15]).

Постановка завдання. Метою представленої публікації є розкриття особливостей реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у прийнятті рішень щодо формування структур прикордонних підрозділів.

Результати дослідження. Сучасна наука виокремлює проблему забезпечення високого рівня ефективності як пріоритетну. Про це свідчать напрацювання, створені науковцями у вигляді фундаментальних положень, концепцій, парадигм, тобто теоретико-методологічних підходів.

Узагальнений аналіз наукової літератури щодо проблеми ефективності, зокрема у прикордонній службі, дав змогу сформулювати такий узагальнений висновок – не існує сьогодні універсального теоретико-методологічного підходу до пояснення й аргументації процесу ефективності. Це дає змогу звернутися до т. зв. синергії, поєднання декількох теоретико-методологічних підходів.

Сучасна Україна потребує такої правоохоронної прикордонної структури, яка спроможна забезпечити якісний контроль за особами та транспортними засобами у процесі переміщення через кордон, погодження контрольних, режимних і розвідувальних дій, припинення усіх видів порушень державного кордону, оперативну затримку контрабанди та порушників кордону. Таким чином, українському суспільству потрібна ефективна та надійна прикордонна служба.

Сфера професійних завдань у прикордонній службі України вимагає раціональних і зважених реформ, а також системної їх реалізації. Поясненням цьому є трансформаційні процеси, що мають місце на кожному рівні цієї соціальної організації. У період переходу України до демократичної політики прикордонне відомство існувало у різних статусах, із різним обсягом завдань і певних функцій, оскільки помилковими були підходи, за якими професійна діяльність прикордонників сприймалася без урахування інтелектуальної складової частини її змісту. Враховуючи існування нової форми війни на сході України, цей підхід незмінний, оскільки пріоритетним є лише військовий аспект діяльності прикордонників.

Організаційно-штатну структуру прикордонних підрозділів можна представити у формалізованому вигляді, оскільки це дає змогу відображати усі її елементи. Нами виокремлено такі значущі характеристики згаданої структури прикордонного підрозділу:

- чіткість поділу праці за відповідними посадами (керівник підрозділу, його заступник і т. д.);
- наявність згрупованих посад (відділ або відділення);
- ієрархічність системи посад (провідний співробітник, співробітник тощо);
- компетентності відповідно до посад у структурі;
- впорядкованість зв'язків між посадами згідно з обсягом посадових обов'язків.

Формування організаційно-штатної структури прикордонного підрозділу є глибоко свідомим процесом, оскільки повинен враховувати мету, завдання та специфіку діяльності Державної прикордонної служби України. Організаційно-штатна структура прикордонного підрозділу створюється задля приведення системи прикордонного відомства у відповідність до умов її функціонування.

У Державній прикордонній службі організаційно-штатна структура має пріоритетний статус, оскільки першочергово відбувається формування саме згаданої структури, у якій відображено спеціалізацію служби та масштаби її існування в суспільстві, рівень використання технологій, основна техніка і, що найважливіше, організаційні форми професійної діяльності.

Організаційно-штатна структура прикордонного підрозділу повинна відповідати інтересам прикордонного відомства і є надзвичайно складним об'єктом вивчення, оскільки це компонента важливо стратегічного соціального інституту українського суспільства – Державної прикордонної служби України, і її можна тлумачити як політику держави, політику окремого відомства, політику щодо її військовослужбовців і працівників.

Таким чином, організаційно-штатну структуру прикордонного підрозділу можна трактувати як у вузькому, так і у широкому смислі.

Згідно із широким тлумаченням організаційно-штатної структури це є сукупність норм, правил, що формують людські ресурси відповідно до стратегії прикордонної служби. За таким поясненням усі заходи щодо формування згаданої структури виступають як відбір, побудова штатного розпорядку, атестування, навчання та просування за соціальними кар'єрними щаблями. Якщо тільки так сприймати організаційно-штатну структуру, то усі подані вище заходи плануються й узгоджуються заздалегідь, а увага зосереджується переважно на повноваженнях і стилі управління її керівників.

Згідно з вузьким трактуванням організаційно-штатна структура прикордонного підрозділу є системою побажань, правил та обмежень у взаємовідносинах між представниками прикордонної служби та самою службою.

Ефективність формування організаційно-штатної структури залежить від чіткого розподілу прав і обов'язків для кожного рівня структури, детальної регламентації завдань підрозділам структури й окремим особам, створення відповідних правил та інструкцій, формування корпоративної культури прикордонного колективу з метою дотримання інтересів спільної справи.

Ми звернули увагу на проблему формування організаційно-штатної структури прикордонного підрозділу, оскільки вона сьогодні є переважно пасивним і реактивним процесом, а стратегія як така взагалі відсутня.

Слід зауважити, що зосередження уваги на інтелектуальній складовій частині діяльності військовослужбовців-прикордонників, оскільки це є свідченням досвіду їх роботи, обробки інформації, аналізу інформації, рівня сформованості критичного мислення загалом, є ключовими атрибутами професійної та особистої діяльності. Специфіка прикордонної діяльності вимагає забезпечення її представників, переважно управлінського рівня відповідним обсягом аналітичної інформації.

У дефініції «інформаційно-аналітична діяльність» відображено відповідну систему суттєвих ознак, дотичних до категорій «аналітика», «аналіз», «діяльність». Насамперед потрібно зрозуміти, що під інформаційно-аналітичною діяльністю розуміють ті концепції, методи, положення, нормативно-правові документи, методичне забезпечення, що уможливує процедури збирання, накопичення, обробки, систематизації, впорядкування й аналізу інформаційних масивів [1].

Подане вище визначення належить вченому В. Варенку [1] і використане нами, оскільки у професійній сфері управлінців-прикордонників для формування подібної категорії достатньо уточнити, що інформаційно-аналітична слугує основою для прийняття відповідних рішень, у запропонованому дослідженні – рішень у формуванні структур прикордонних підрозділів.

Увага до проблеми прийняття рішень у прикордонному відомстві надзвичайно прискіплива, свідченням чому є специфічна підготовка офіцерських кадрів, проведення колегій Адміністрації прикордонної служби, аналіз досягнень і недоліків щодо організації охорони та захисту кордону України.

Можна стверджувати, що процес прийняття рішень у сучасній науковій сфері виступає як нова наукова школа, основними цілями якої є побудова та розробка алгоритмів (або послідовності) раціонального відбору варіантів і якісне їх оцінювання. У змісті процедури прийняття рішень щодо формування структур прикордонних підрозділів присутній правильний вибір серед численних альтернатив у розв'язанні тієї або іншої проблеми на базі вивчення умов, дотримання та наслідків реалізації певного рішення. Ключовою у цьому

є можливість врахувати перспективу цього рішення, тобто т. зв. «продовженість» його, можливість реалізації у майбутньому, а не у певний відрізок часу.

Сучасна соціально-політична й економічна ситуація в Україні, протидія гібридній війні у її східних областях вимагає звернення уваги на модернізацію структури прикордонних підрозділів, спрямовання для цього зусиль і ресурсів прикордонного відомства. З огляду на це нами здійснено спробу визначити механізм реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у питанні формування згаданої структури прикордонних підрозділів.

Увагу до змісту інформаційно-аналітичної діяльності можна пояснити, враховуючи значення структур прикордонних підрозділів і процедури прийняття рішень. Наукова література представлена ваговими аргументами на користь цього виду діяльності, свідченням є дослідження про таке: методологічні основи аналітичної діяльності індивіда, вивчення інформаційної та аналітичної діяльності як основ ефективності професійної сфери особистості; вивчення рівня аналітичної культури керівників тощо.

Враховуючи результати проведеної пошукової діяльності, нами сформульовано висновок про те, що інформаційно-аналітична діяльність у сучасному соціумі є запорукою професійного успіху й активності. В одному з положень популярної теорії про «інформаційне суспільство» визначено, що аналітична діяльність та інформація – вирішальні чинники сьогодення.

Зауважимо, що вивчення змісту інформаційно-аналітичної діяльності пов'язане із явищем згаданого вище «інформаційного суспільства», статусом сучасної інформації, з кількістю та якістю інформаційних досягнень, що супроводжують сучасне життя. Тотальність інформатизації підтверджується проникненням досягнень і технологій в усі сфери суспільної дійсності. Проте відчутний вплив інформаційно-аналітичної діяльності саме у соціальній структурі суспільства, зокрема у виникненні нових і знищенні відповідних класів, страт і професій. Соціальна група «військовослужбовців» завжди присутня у структурі соціуму, проте і вона зазнає певних трансформацій і розвивається з іншими соціальними, національним та класовими групами.

Формування фахівця, який може поєднувати декілька видів діяльності, продиктоване сучасними процесами інформатизації. Звідси і випливає пріоритетність інформаційно-аналітичної діяльності.

Керівникам прикордонних підрозділів необхідно вирішити складну проблему: зафіксувати, вивчити сучасні інформаційні досягнення, виокремити значущий інформаційний сегмент, передати його підлеглим і надалі критично його використати, а також сформулювати відповідні рекомендації та висновки.

Слід наголосити, що існування сучасних інформаційних технологій вимагає сформованості в сучасного фахівця інформаційно-аналітичної компетентності, культури та діяльності.

Отже, інформаційно-аналітичною діяльністю у прикордонних підрозділах є така діяльність, що уможливорює особистісно-професійний розвиток особистості, створення цілісного опису певної ситуації або проблеми, формулювання прогнозів на майбутнє, оволодіння комплексом процедур пошуку, опрацювання, аналізу різних видів, змісту та причин появи інформації тощо.

Можна констатувати таке: інформаційно-аналітична діяльність керівника є синергією аналітичного та синтетичного методів мислення, що дають змогу формулювати достовірні висновки, виконувати раціональні дії, виділяти правдоподібні твердження (індуктивні й аналогічні). Таким чином, офіцеру-прикордоннику необхідно вміти виділяти аналітико-синтетичні форми думок, що є взаємозалежними.

У науковій літературі інформаційно-аналітична діяльність представлена як спосіб володіння системою вербальних і невербальних засобів, врахування іраціонального та раціонального стилів міркування.

Методологічним фундаментом інформаційно-аналітичної діяльності є системна парадигма, синергетична та діяльнісна. Підтвердженням діяльнісного підходу є реаліза-

ція згаданого виду діяльності у здійсненні певною людиною. Щодо системного підходу, то відбувається сприйняття усіх об'єктів і процесів на рівні системи, тобто наявності взаємопов'язаного між собою внутрішнього і зовнішнього середовища елементів.

Таким чином, інформаційно-аналітичну діяльність у структурах прикордонних підрозділів можна розуміти як основу професіоналізму керівників-прикордонників, що врівноважує систему їх знань, вмінь, навичок і здібностей.

Загалом інформаційно-аналітична діяльність є взаємодією та взаємним впливом інтелектуального ресурсу особистості офіцера-прикордонника, його мотиваційно-ціннісної сфери, чуттєвого сприйняття та рефлексивних здібностей щодо роботи з інформацією.

Особливостями реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у формуванні структур прикордонних підрозділів є врахування таких її аспектів, як:

- *абстрактність* (виконання вимог форм мислення та законів критичного мислення: правильної побудови міркувань, правильного формування достовірних і правдоподібних висновків, правильної побудови процедури підбору аргументів і контраргументів до певного твердження);
- *методологія* (дотримання положень методів і принципів пізнання);
- *інформативність* (оволодіння змістом інформаційної теорії, теорії ігор, кібернетики, пошуку й опрацювання інформаційних елементів, передача інформаційних потоків тощо).

Таким чином, керівникам офіцерам-прикордонникам, які здійснюють процедури прийняття відповідних рішень, необхідно бути аналітиками. У прикордонному відомстві у питанні формування структур прикордонних підрозділів увага надається вмінню визначати рівень достовірної інформації, причини її появи, наслідки її зв'язку з існуючими інформаційними елементами, ступенем важливості інформації, значенням її для прикордонного підрозділу та служби, різновид інформації, сутність завдяки контент-аналізу тощо.

Таким чином, особливості реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у прийнятті рішень у формуванні структур прикордонних підрозділів полягають у пошуку, збиранні, опрацюванні та передачі інформації у такому змісті, що є придатним для прийняття конкретного рішення.

Результати проведеного наукового дослідження, яке мало на меті розкрити сутність таких категорій, як «інформаційно-аналітична діяльність» і «процедура прийняття рішень», підтвердили, що для прикордонного відомства це проблема, яка вимагає раціонального розв'язання. У забезпеченні проаналізованої вище діяльності у прикордонній службі необхідно враховувати рівень її ефективної реалізації.

Висновки. Можна констатувати, що сьогодні існує чимало дискусійних питань щодо шляхів удосконалення організаційно-штатної структури прикордонного підрозділу. Проте не викликає сумніву, що зазначену структуру необхідно реформувати, тобто оптимізувати. Процеси формування організаційно-штатної структури необхідно проводити, враховуючи сучасні соціальні, політичні й економічні вимоги, потенціал персоналу, якості його професійної підготовки. Проте насамперед необхідно виконувати згадані вище завдання з опорою на нормативно-правову базу прикордонного відомства.

Отже, Державна прикордонна служба України, потребує актуалізації такого різновиду діяльності, як інформаційно-аналітична, зокрема щодо процесу прийняття рішень у формуванні структур прикордонних підрозділів, підготовки відповідних управлінців для зазначеної діяльності, сприяння процесам дебіюкратизації, прискорення електронного документообігу.

Перспективними напрямками подальших наукових пошуків можуть бути питання специфіки реалізації інформаційно-аналітичної діяльності у прикордонній службі, визначення шляхів удосконалення змісту цієї діяльності та ін.

Список використаних джерел:

1. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність : навчальний посібник. Київ : Університет «Україна», 2014. 417 с.
2. Дегтяр А.О. Аналітично-організаційне забезпечення прийняття та реалізації державно-управлінських рішень : дис. ... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Донецький держ. ун-т управління. Донецьк, 2005. 415 с.
3. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; наук. – ред. кол. : Ю.В. Ковбасюк та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління. 2011. 692 с.
4. Коваль Р.А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2006. № 1 (113).
5. Лемешко В. Застосування прикордонних підрозділів для виконання спеціальних завдань: ретроспективний аналіз і перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки*. № 4 (70). 2016. С. 101–117.
6. Мельничук Ю. Теоретико-методологічні засади формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки*. 2017. № 3 (10). С. 196–204.
7. Петренко Л.М. Інформаційно-аналітична діяльність – невід’ємна складова професіоналізму керівників професійно-технічних навчальних закладів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія*. 2011. Вип. 33. Ч. 1. С. 194–200.
8. Ягупов В.В. Методологія діагностування інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: перспективи та реалії*. 2013. Вип. 12 (39). С. 274–279.
9. Andersen T., Schröder P. *Strategic Risk Management Practice: How to Deal Effectively with Major Corporate Exposures*. Cambridge : Cambridge University Press, 2010.
10. Bedford, T., Cooke, R. *Probabilistic Risk Analysis: Foundations and Methods*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001.
11. Griffin, A. *New Strategies for Reputation Management: Gaining Control of Issues, Crises & Corporate Social Responsibility*. London : Kogan Page Publishers, 2007.
12. Hopkin, P. *Fundamentals of Risk Management: Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management*. Kogan Page, 2010.
13. Paul Bottinelli and Joppe W. Bos. Computational aspects of correlation power analysis. *J. Cryptographic Engineering*. 2017. № 7 (3). P. 167–181.
14. Subhadeep Banik, Andrey Bogdanov, Takatori Isobe, and Martin Bjerregaard Jepsen. Analysis of software countermeasures for whitebox encryption. *IACR Trans. Symmetric Cryptol.* 2017. № (1). P. 307–328.
15. Paul C. Kocher, Joshua Jaffe, and Benjamin Jun. Differential power analysis. In *CRYPTO*. 1999. P. 388–397.

